

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 — Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za celo leto 60 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo letoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 25. avgusta 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočekovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Po učiteljskem kongresu

Kongres Jugoslovanskega učiteljskega združenja, ki se je pretéklo nedeljo — da tako rečemo — »odigral« v Ljubljani, je kot najvernejše zrcalo našega zatajenega, uniformiranega časa dogodek in senzacija prvega reda. Teško je iz zmede in kaosa, ki sta vladala na skupščini, razbrati konkretna dejstva — saj je iz poročil, ki jih je priobčil dnevni tisk, še celo to nemogoče razbrati, ali se je kongres na koncu brez zaključka razbil, ali pa ga je predsednik g. Damjan Rašič, kakor je sam izjavil v nekem svojem razgovoru, povsem oficijelno zaključil, potem ko je bil dnevni red že takorekoč izčrpan. O Jugoslovanskem učiteljskem združenju je znano, da ljubi burne, hrupne, razbijane kongrese, toda vsi poznavalci stvari soglasno zatrjujejo, da tako burnega, kakor je bil ta v Ljubljani — bil je prav trinajsti po številu — še ni bilo. Vik in krik, ki se je že pri dopoldanskem, pretežno oficijelnem zasiedanju, nekajkrat pojavil med delegati, se je na popoldanskem zborovanju, ki je trajalo od 1/5. do 1/12. ure zvečer, nadaljeval skoraj brez odmora in je z mrakom naraščal tako, da ni bilo naposled več mogoče slišati niti govornikov niti predsednika niti medklicev. V takšnih razmerah so se kongresu predlagali referati, v takšnih razmerah je kongres glasoval in samo ob sebi se razume, da je ob vsakem poročilu in ob vsakem glasovanju bil komaj kdo v dvorani, ki je jasno vedel, za kaj gre. Sklepi takšnega kongresa so pač hudo relativne veljave in s takšnim kongresom je pač tako, kakor da se ni vršil. O kongresu samem in o njegovem delu se torej zdaj post festum ne moremo baviti.

Spomina vredni pa so nekateri neznatni, čisto slučajni pripetljaji, ki jim kongres — zlasti predsedstvo z gosp. Damjanom Rašičem na čelu — na začetnje nepristranskega opazovalca ni utegnil posvetiti nobene posebne pozornosti. Ne moremo soglašati s tisto vulgarno, pavšalno, v ničemer utemeljeno krilatico, kakor da so učitelji kot stan v organizaciji kulturne družbe nekaj manjvrednega. Maršikdo rad tako tolmači tudi Cankarjeve »Hlapce«. Toda z učitelji je v tem oziru prav tako, kakor z vsakim drugim stanom na svetu: vsakih je nekaj. Nedeljski kongres je samo izpričal, da v

vsedržavni učiteljski stanovski organizaciji na široko zmaguje nasilje, teror in falzifikat, in da v vsej učiteljski organizaciji ni dovolj zdrave moralne moči, da bi brez odloga iztrebila, kar je gnilega in odurnega. V borbi, ki se je bila na kongresu, se je več kakor na zgovoren način pokazalo, kakšne pogumno in neizprosno se znajo srbski opozicionalci bititi za svobodo in pravico, ki jo terjajo, in kako resnična je tista stara beseda, da smo Slovenci zmirom najrajši tam, kjer je v tem hipu večina in zmaga. Noben slovenski delegat se na vsej skupščini ni z vso odločnostjo postavil ob stran opozicionalcev iz južnih pokrajin, ki so brez prestanka protestirali proti vsemu, kar je bilo na kongresu laži in krivice.

Ne bomo razpredali, naj ugotovimo samo značilne podrobnosti. V dvorani so se nahajali učitelji, ki niso bili delegatje, pa so imeli napačne, tuje legitimacije in so tako imeli glasovalno pravico. Dasi je bilo to na skupščini ugotovljeno in dokazano, niti predsedstvo niti večina kongresa nista smatrala za potrebno, da se stvar razišče in se ukrenejo konsekvence. — Eden od opozicionalcev je v debati očital, da člani predsedstva izza svoje mize z roko dajejo znamenja skupini delegatov, ki so sedeli v zadnjih vrstah na levisi in med katerimi je bilo mnogo Slovencev, kdaj naj pričnejo s truščem motiti večini neprijazne govornike. Niti predsednik niti ves glavni odbor takšnega očitka ni smatral za žalitev in ni protestiral, kakor da je takšno ravnanje na učiteljskem kongresu čisto običajno, čisto moralna stvar. — Delegat iz Bel-

grada je z nekimi dokumenti v rokah očital, da je predsednik Rašič v številnih primerih skušal s pomočjo okrajnih načelnikov, to se pravi s pomočjo policije, vplivati na okrajna učiteljska društva, katere ljudi naj kot delegate pošljejo v Ljubljano na kongres, in da je v nekaterih primerih prav tako s pomočjo okrajnih načelnikov skušal prisiliti delegate do njemu prijaznega zadržanja na skupščini. Kot žive priče, da so ti očitki opozicionalnega govornika upravičeni, je tedaj vstalo v dvorani več delegatov iz južnih krajev, ki so izjavili, da so sami prejeli v tem smislu pisma od okrajnih načelnikov, ali pa da so bili klicani k njim. Na vse te težke, vnebovpijoče očitke je Damjan Rašič komaj dobro zamahnil z roko in brez razburjenja odvrnil, da »to nije istina«, niti predsedstvu niti večini kongresa pa se ni zdelo vredno, da se brez odlašanja ugotovi, koliko je resnice na tem, in da bi se bodisi očitkarji, če bi brez podlage izgovarjali takšne težke obsodbe, bodisi krivce pošteno in pravično kaznoval. To bi se moralo zgoditi, če bi bilo v unionski dvorani na tisto zanimivo, nepozabno nedeljo kaj dosti morale in vesti. Toda sredi vsega vika in krika, ki ga je počelo 446 delegatov, kakor da jih je za vse večjo armado, je vest nekje sredi dvorane spala nezdravno spanje, ki ji ga ni mogel zmotiti niti ves viharni temperament opozicionalcev z upornega juga.

Kongres je z brezsravno roko odgrnil svetu, kako težke rane nosi skozi naš čas tisti intelektualni stan, ki mu je družba poverila eno najbolj kulturnih in moralno najbolj odgovornih misij.

Kra.

O našem narodnem gospodarstvu

Gospodarske stiske, ki vladajo na vsem svetu, so pri nekaterih narodih rodile velikansko literaturo o gospodarskih vprašanjih, o krizi in kako priti iz nje, o predlogih glede načrtnega gospodarstva itd. Tudi pri nas je naraslo zanimanje za gospodarska vprašanja, naša gospodarska književnost pa se ni pomnožila nad normalo. Kar za nas ne pomeni škode, razen da je šlo zaradi tega go-

tovo nekaj denarja preveč iz naše dežele za različne nemške publikacije. O svetovni krizi in o njenem vplivu na naše gospodarstvo se razpravlja seveda tudi pri nas, čeprav v tisku zelo malo. Tako malo v tiskani obliki pač zaradi tega, ker je gospodarstvo neločljivo zvezano s politikom. Ob tej priliki bodi povedano tudi, da tisti, ki pravijo, da zdaj ni čas za politiko, ampak gre le za gospo-

Mlademu pisatelju v spomin

Sporočili so mi, da je v Prekmurju, v Tišini, 14. avgusta ob devetih zvečer umrl Viktor Fartelj za jetiko, za katero je bolehal pač že četrto leto. Bil je moj učenec in je želel, da mi naznanijo njegovo smrt in dan in uro pogreba. Sporočilo o tragični smrti mladega človeka mi je prišlo prepozno, zato Vas prosim gospod urednik, da mi z objavo teh mojih vrstic pomagate, da se oddolžim njegovi poslednji želji vsaj na neki način in počastim njegov spomin. Saj je bil ubog, nepoznan dijak, zato mu bo še na poslednji poti dodeljeno le malo časti.

Leta 1931. je z nekaterimi drugimi dijaki iz Prekmurja vstopil v šesti razred tretje državne realne gimnazije, ki sem mu bila razrednica, in mi javil, ko ga dalj časa ni bilo v šolo, da je bil bolan in da je bruhal kri. Vse od onega dne je bilo življenje mladega dijaka, ki je bilo že tako zaradi bede težko in pomanjkanja polno, še težje, predvsem pa še bolj ponižujoče. Oče in mati sta mu delavca, ki sta bila vsaj še pred kratkim oba brezposelna in živita nekje v Osjeku, zato je bil navezan skoraj izključno na miloščino v tej ali oni obliki. Da se je posrečilo, da so ga spravili na Topolšičico, je bil čas njegovega zdravljenja očitno krajši, kakor bi si želel zdravnik, in ko se je vrnil v Ljubljano študirat, ni imel ne denarja in ne zavetišča, kjer bi ga bili negovali, kakor gre takemu bolniku, marveč je živel od podpor, ki prav gotovo niso bile dobljene vedno brez ponižanj in bolečin. Če je kedaj srečno dobil denar, da bi gospodinji plačal stanovanje, mu je slednje gotovo odpove-

dala, ker je izvedela, da je jetičen. Zajtrkoval je zdaj tu zdaj tam, kosilo in večerjo je dobival vsako na drugem koncu mesta, če je sploh dobival hrano. Najbrže je takšno življenje premnogih naših dijakov, ki jih je žeja po višji naobrazbi in spoznanju gnala v srednje in na visoke šole, dasi niso imeli ne denarja ne zavetja. Teško je njihovo življenje, če trkajo na vrata, kakor je trkal Fartelj, od njih prav tako zahtevajo legitimacij, preden jim milostno odpro vrata in sicer legitimacij, da so člani teh ali onih organizacij. Za kos kruha, in to bornega črnega kruha, kupujejo po naši deželi duše mladih ljudi. In one, ki so močne dovolj, da kljubujejo takim vabam, morajo pljuvati na svojo čast in poštenje, če nočejo poginiti od glada. Vendar oni, ki so zdravi in močni, skrivaj v sruđu pljujejo na milostne roke in kolnejo vse dobrotnike sveta, ki dopuščajo, da mladi ljudje stradajo. Oni lahko v zdravju stiskajo zobe in čakajo in upajo in verujejo, da pride njihov čas. Bolni Fartelj pa je prečesto obupaval nad svojim življenjem, ki je izobčeno in zapisano smrti. Često bi ga bil skoraj končal, da ni ta mladi otrok gojil v svojem srcu vere, da je pozvan napisati povest sodobnega človeka in njegovega življenja. Pisatelj je marljivo, z velikansko vnemo, bral vse mogoče, kar mu je prišlo pod roke in tako se je zgodilo, da je junaško vztrajal do konca. Malo junaštev je znanih danes o imenitnih in mogočnih ljudeh, junaštvo življenja malih in mladih ljudi pa je danes neizmerno in brez primere. Če zapuščina ubogega Fartlja ne bo govorila o drugem, bo govorila prav gotovo o junaštvu, ki je tiho in brez hrupa, a je prav zato tem večje.

Prav gotovo pa bo njegova zapuščina, če tudi je vse njegovo delo delo mladostnikovo, zanimiva čitatelju, če bo poznal pisateljevo življenjsko zgodbo, kakor tudi literarnemu zgodovinarju in pedagogu.

Mrtvi Fartelj ne govori več zase, ne obtožuje več družbe v lastnem imenu, njegova tiha smrt je postala danes glasna, nepomirljiva obtožba družbe. Družbe, ki govori neprestano v visokih frazah, ko umirajo tisoči in tisoči od bede, ki ne gradi drugega kakor morilno orožje, ki bo uničilo tisoče in milijone ljudi. Vedno lahko slišimo visoke besede o prosvetni politiki, o najrazličnejših reformah v čisto formalnih zadevah — enega pa ne ve nihče, kako danes mladi ljudje v resnici žive. Tega vprašanja ne načena danes nihče, ker je za njegovo rešitev potrebno danes nekoliko več od formalnih reform, nekoliko več od kakega papirnatega spisa in še nečesa: verne službe ljudstvu in žrtve. Dokler pri nas ne bo takih ljudi, ki bodo pripravljene pasti v boju za svoje ljudstvo, dokler ne bo ljudi, ki ga bodo vodili tudi brez visokih plač in honorarjev, ki ga bodo vodili, ker gledajo v svetlejšo bodočnost

dotlej bodo pa pri nas umirali mladi ljudje. Prav dotlej, ko bodo tisti, ki ljudstvo vodijo, imeli pogum zahtevati priznanje in plačilo delu, tudi šolskemu delu mladih ljudi in otrok, ko bodo imeli pogum zahtevati od družbe skrb za slehernega otroka, v šolstvu poleg preosnovne šolstva v produktivno delovno šolstvo, ki ustreza času in potrebam ljudstva in zemlje, tudi skrb za prehrano, obleko in stanovanje šolske mladine, bo ostalo vse, kakor je. Ko bodo pogumno šli na delo za uresničenje vseh

darska vprašanja, bodisi ne vedo, kaj je politika, ali pa govore tako iz demagogije. Od tega, kar se je pri nas v zadnjem času javno razpravljalo o našem gospodarstvu, je treba po našem mnenju zapisati pred vsem predavanje bivšega ministra za trgovino g. I. Mohoriča, glavnega tajnika ljubljanske zbornice za TOI, poslanca belgrajskega parlamenta, ki je zastopal našo vlado nedavno na svetovni gospodarski konferenci v Londonu. Predavanje je priobčil tudi »Slovenski Narod«. Gosp. Mohorič je predaval predvsem o vzrokih, zakaj londonska konferenca ni mogla imeti uspeha, povedal je pa v tej zvezi tudi mnogo o tem, da bo treba in kako bo treba preusmeriti naše gospodarstvo.

Da londonska konferenca ni mogla roditi uspeha, je povzročilo dejstvo, da so prišle na konferenco vse vlade z načrti, kako hočejo izvesti avtarkijo, t. j., kako bodo v kar največji meri zadostile svojim gospodarskim potrebam s svojimi sredstvi in proizvodi. Ker je bila vsaka vlada odločena, da ne popusti, se je konferenca morala končati brez obveznih sklepov. In s tem, brez uspeha.

Pokazala pa je konferenca v Londonu jasno smer, kam se razvija gospodarska politika. Ta jasnost sili, da ugotovimo, ali je naša smer pravilna.

G. Mohorič pravi:

... ali je naziranje o agrarnem značaju naše države tako točno in pravilno. Predvsem moramo ugotoviti, da pri nas ena četrtina agrarnih proizvodov prihaja na trg in od tega zopet komaj polovica za izvoz v pošte. V celotnem izvozu pa agrarni proizvodi ne predstavljajo niti polovice vrednosti izvoza, kar dokazuje, da je že danes razvita v naši državi aktivnost na drugih poljih v taki meri, da prihajajo vedno bolj v ravnotežje z agrarno produkcijo. Če naši agrarni proizvodi ne morejo več na svetovna tržišča po cenah, ki bi kolikor koli krile proizvodne stroške, bi bilo naravno, da omejimo izvoz, v kolikor ne moremo izdeljvovati za njega posebnih izjem ter usmerimo produkcijo na potrebe notranjega tržišča. Kajti eksperiment (t. j. tako zvani žitni režim, op. por.), da celota na primer za korist ene petine države doplača 200 do 300 milijonov dinarjev za luksuz, da moremo izvoziti našo pšenico po cenah, ki predstavljajo komaj polovico naših produkcijskih stroškov, si lahko dovolimo samo enkrat in pri enem predmetu. Ta šolnina nas je stala za naše prilike mnogo preveč, da bi jo plačevali še pri drugih predmetih, ki ne stojijo v današnji situaciji nič bolje.

V isto smer nas sili tudi gospodarska politika sosednih držav. G. Mohorič je to dokazoval s številkami. Izvoz agrarnih pridelkov iz naše države pada vedno bolj, edino izvoz v Češkoslovaško republiko bi bilo mogoče zvišati.

Sledi torej, da bo treba voditi industrijsko gospodarsko politiko. A ne sme se industrializirati za vsako ceno, ne ustvarjati industrije, za katero bi prišla pobuda samo od zunaj, nastopiti pa tudi proti industriji, ki bi ne upoštevala zmanjšane kupne moči prebivalstva in s svojimi cenami izžemala kupce svojih izdelkov.

Za visoke cene domačih industrijskih izdelkov sta odgovorna dva faktorja, ki ju bo treba odpraviti: pretirana obrestna mera naših denarnih za-

vodov in pa dejstvo, da dobi naša industrija od Narodne banke premalo inozemskih plačilnih sredstev na razpolago za nakup sirovin. Devize mora zato industrija dobiti v prostem prometu za višje cene. Ta dva faktorja podražita industrijske izdelke mnogokrat do 25%.

Najnujnejša naloga, ki čaka naše gospodarstvo je torej na eni strani izgraditev notranjega tržišča, na drugi strani pa izvedba organizacije gospodarstva glede na izvoz in uvoz, o čemer se pač mnogo govori, a le malo stori.

Smernice bodočega dela — predvsem slovenskega gospodarstva — označuje g. Mohorič takole: V notranji izgradnji nas čakajo težke naloge. Pred vsem bomo imeli še dolgo opravka s socialnim dumpingom, ki izpodkopava standard delavstva v naših krajih. Izenačenje mezd se ne sme izvršiti na škodo gospodarskega razvoja naše banovine. Vzporedno se razvija vprašanje izenačenja cen v državi. S tega stališča pomenja vsako ustvarjanje novih (javnih) bremen za promet in produkcijo v dravski banovini oteževanje naše pozicije v konkurenci z ostalimi področji (države) in z inozemstvom. Za javno gospodarstvo treba uveljaviti načelo privatnega gospodarstva in se režim izživljanja v kroničnih primanjkljajih (v drž. gospodarstvu) ne more nadaljevati. Javna dela po sistemu, kakor je bil uveljavljen pred nekoliko leti, (inozemski podjetja so gradila in dobavila material na kredit), so predraga. Bolje in ceneje bi se dala izvršiti z domačimi sredstvi. Treba bo nadomestiti rente, ki jih inozemsko podjetništvo zasluži v naši državi v zavarovalništvu, bankarstvu, industriji in parobrodništvu.

Kakor se vidi iz tega, je g. Mohorič za avtarkijo, kar je povedal še jasneje v predavanju tam,

Voditelj se predstavi

V Ljubljani se je vršilo v soboto 19. in v nedeljo 20. t. m. zborovanje Jugoslovanskega učiteljskega združenja, ki bi se moralo vršiti tudi še v ponedeljek, a ga je predsednik združenja in zborovanja Damjan Rašić zaključil že v nedeljo zvečer. Proti tej nenadni zaključitvi zborovanja so protestirali opozicionci, ki so v ponedeljek zborovali posebej ter sprejeli resolucijo, v kateri napadajo glavni odbor združenja ter postopanje predsednika Damjana Rašića.

V soboto 19. t. m. zvečer pa se je vršil v Kazini tudi sestanek učiteljev članov Jugoslovanske nacionalne stranke. Sestanek je vodil šolski upravitelj Šmajdek iz Št. Vida nad Ljubljano. Na sestanku so govorili o sodelovanju učiteljev v omenjeni stranki in o organizaciji učiteljev v JNS. Predsednik Jugosl. učit. združenja je namreč pred meseci ustanovil društvo učiteljev JNS, ki naj bi se razširilo po vsej državi. Tega sestanka se je seveda udeležil tudi Damjan Rašić ter na njem tudi govoril.

Kdo je ta Damjan Rašić?

»Jutro« (20. VIII.) piše o njem, da je »vodja armade naših prosvetnih pionirjev«, ki mu je treba »priznati iniciativnost in čebelno pridnost«. Iz tega lista smo zvedeli tudi, da je Rašić ustanovil

kjer je potrdil mnenje predsednika nemške državne banke dr. Schachta, da bo obnova svetovnega gospodarstva mogoča šele potem, ko bo vsako nacionalno gospodarstvo do skrajnosti razvilo svoje avtarkično poizkušanje.

Lahko verjamemo g. Mohoriču, da bo gospodarstvo šlo po poti, kakor jo je orisal. Da bi pa bila mogoča obnova gospodarstva z avtarkijo — nemožnost tega so dokazovali in dokazali neshotokrat prav tako dobri pristaši kapitalističnega gospodarstva, kakor je g. Mohorič. Jasno je, da mora avtarkija prej ali slej roditi fašizem, fašizem pa bellum omnium contra omnes (vojno vseh proti vsem). Torej prihaja od tod tisto, česar se svet boji od boljševizma: uničenje naše kulture in civilizacije.

Nujna bo pot, ki jo je označil g. Mohorič za naše domače gospodarstvo: da naša država ni agrarna, čeprav ima pretežno večino kmečkega prebivalstva. Če bi se zvišal le tako zvani življenjski standard našega delavstva in prebivalstva sploh v onih pokrajinah, iz katerih prihaja »socialni dumping«, kakor je krstil pojav g. Mohorič, potem ne bi ostalo nič več žita za izvoz, verjetno bi pa pala množina živine za izvoz na malenkostne količine. In v to smer bo treba delati, če ne iz ozirov do delavstva in prebivalstva tako imenovanih pasivnih krajev, pa v korist rentabilitete naših velikih agrarnih gospodarstev.

Zlaska ne pojde. Zato je g. Mohorič končal svoje predavanje s tem, da je poudaril dolžnosti vse naše gospodarske inteligence: organizatorno sposobnost, iznajdljivost, voljo do uspeha in o potrebnih dokazih realne vsebine pravega patriotizma.

mladinski list »Jugoslovenec«, ki ga širijo tudi med našo šolsko mladino.

Damjan Rašić (na sestanku v Kazini 19. t. m.): JNS govori v svojem programu mnogo o prosvetnih, šolskih in učiteljskih vprašanjih, zato more tudi samo ta stranka uspešno varovati naše interese. Zato naj učitelji vstopajo v JNS ter naj ne bodo samo volivci, marveč aktivni borci v politiki. Delati je treba, da postane skupno ime Jugosloven »nacionalna svetinja«, kakor tudi ime Jugoslavija. S svojim delom v stranki in drugod naj učitelji pomagajo širiti načela JNS!

Damjan Rašić (dne 20. t. m. na zborovanju): Jugoslovansko učiteljsko združenje je nosilec načel nacionalne ideologije, ki poudarja negovanje jugoslovanskega nacionalizma, gojenje dobrih plemenskih lastnosti, pa naj jih ima eno, dve ali vsa tri plemena, dalje odstranitev tujih besed iz ljudskega govora in postopno izgraditev enotnega književnega jezika!

Tako »Jutro« »vodja armade naših prosvetnih pionirjev« je prišel ter se nam predstavil. Zelo nas veseli. Zbogom!

Vsak Slovenec naj bere tednik »Slovenija«

svojih zahtev, tedaj šele naša mladina ne bo hiralala, ko bodo imeli tudi pogum javno izpovedati, da so vse dosedanje naprave popolnoma nezadostne, ko bodo vsak tak slučaj, kakršen je Fartljev, javno obravnavali in obtoževali, kar je obtoževanja vredno. Mrtvi Fartelj, ki mu zdravja in življenja ne more več povrniti nobena klinika sveta, govori danes glasno, da je umrl kljub vsem usmiljenim napravam in ustanovam, poginil zaradi bede in njene posledice, socialne bolezni, jetike. Sviri in kliče na delo za tistih tisoč in tisoč mladih ljudi, ki jim grozi enaka usoda, kljub temu, da njihovi starši delajo, kakor Fartljevi, od zgodnje mladosti pošteno in težko. Pred dvema letoma, ko je prišel Fartelj na polikliniko, je bil prvi odgovor zdravnikov: »Zanj, ki bo tako in tako umrl, nimamo denarja. Mnogo takih čaka, ki bodo še ozdraveli.« Preprosto: »Umri!« A kako naj umre, če se mladost in vera življenju trdovratno borita s smrtjo. Fartljev boj s smrtjo je trajal skoraj cela tri leta. Sedaj se je umiril ta ubogi otrok in zaspal.

Iskreno spoštovanje pred tem dijakom, ki sem zasledovala njegova nagibanja v grob ves čas in poznala njegovo vse premagujoče upanje, njegovih tisoč načrtov, ki bi jih bilo dovolj za več zdravih življenj, mi je narekovalo te vrstice. Morda bi ne bilo preglasno, če bi povedala, da je vrtnarju hudo, ko mu je mraz uničil drevesce, ki bi ga naj negoval in gojil. Bolje pa bo morda, da pozovemo vse one, ki so pravih in iskrenih misli in imajo za delo zdrave roke, na delo za vseh tisoč mladih življenj, ki danes so in ki prihajajo in bodo nekoč prihajali. V boj za duševno in telesno zdravje naše mladine, ki mu ga naj prinese popolna socialna šolska zaščita in nova organizacija šolstva, ki naj bo zopet sposobno podpreti in pripravljati mladega človeka na trdo, resnično življenje.

Milena Premru-Mohoričeva.

Slike iz hitlerjevske Nemčije

Zadnje tedne se dogajajo aretacije protirežimovcev pogosteje in v večjem obsegu kakor prve tedne po Hitlerjevem prihodu na diktatorski prestol. Po tem lahko sodimo, da so začele opozicijske stranke, predvsem komunistična, z dobro organiziranimi akcijami naskakovati režim ter agitirati med množicami, ki jim kažejo »uspehe« Hitlerjevega tretjega carstva. Ne mine dan, da ne bi bilo po nekaj sto ljudi aretiranih, ne mine teden, da ne bi hitlerjevske čete in policija odkrile tajne komunistične tiskarne, ne mine teden, da ne bi pozaprli toliko in toliko raznašalec tajne literature in letakov, ne mine dan, da ne bi odgnali v koncentracijska taborišča toliko in toliko nevarnih, ne mine teden, da ne bi koga obsodili na smrt, in dan za dnem beremo po listih, da je bil ta in ta »na begu ustreljen«. (Grosz je narisal pred leti risbo: delavec privezan na drevo z vrvmi, tik pred njim pa trije pruski žandarji, ki merijo z revolverji na delavca. Naslov risbe: Na begu ustreljen.) Če upoštevamo še, da so zaprli tudi že mnogo članov hitlerjevskih društev in čet, in če upoštevamo, da se na hitlerjevskih delavskih shodih puntajo že člani hitlerjevske strokovne organizacije — potem si to divjanje z aretacijami, ustrelitvami in pregnanstvom lahko razlagamo kot znak, da so začele izgubljati zaupanje v Hitlerja celo tiste množice, ki so bile še pred nekaj meseci pripravljene tvegati vse za »nacionalno revolucijo«.

Nad 40 koncentracijskih taborišč ima sedanja Nemčija in v njih deset tisoče jetnikov, samih »protidržavnih elementov«. Odkar od julija raste številno aretacij iz dneva v dan, se ta taborišča polnijo, in polnijo se kaznilnice in sodni zapori. Vse te najvažnejše »vzgojne zavode« sodobne Nemčije morajo stalno širiti. Največji taborišči imata mesti Dachau in Osnabrück; v obeh je skup-

no okrog 8000 aretirancev. Vsa ta taborišča tudi razširjena ne morejo več sprejemati novega dotoka »nezanesljivih državljanov«, pa so morali v Brandenburg ustanoviti novo taborišče. Za taborišče so izbrali staro kaznilnico, ki je stala že dalj časa prazna. Poslopje je namreč staro, se ruši polagoma in so morali pred leti zaradi varnosti jetnikov zgraditi novo kaznilnico. In to staro poslopje so zdaj uporabili za koncentracijsko taborišče. Za politične »zločince« bo poslopje dobro; zanje ni treba življenjske varnosti.

V Sonderhausenu so aretirali celo okrožnega voditelja narodno socialistične obratne organizacije. Pravega razloga ne navajajo. Sporočili so svetu na kratko: da preprečimo motnje v gospodarstvu. Aretacija se je izvršila na ukaz notranjega ministra v Thüringenu.

Bavarski prosvetni minister Schemm je na zborovanju nemških učiteljskih zvez dejal med drugim: »Zanesite se, da bo ljudstvo sodilo vsakogar, kdor postane izdajalec. Kako se bo izvršila obsodba, za to se ne zanimajte. Prepustite to mirne duše brutalnosti narodnih socialistov.« To so besede prosvetnega ministra.

Junkersove tovarne letal delajo s polno paro. Naročila raste, tovarne delajo. Za leto dni imajo dovolj naročil. In kdo je naročil letala? Država? Ne. Naročila so privatna. Celotna Zveza saških občinskih uradnikov je naročila kar sedem letal, mnogo so jih naročili tudi nemški aero-klubi. Plačali jih gotovo ne bodo siromašni uradniki in aero-klubi, pač pa država. Gre za oboroževanje. Hitler si želi vojne, ki bi z njo znova priklenil pozornost ljudstva nase in svoje parade ter tako zavlačeval spregledanje.

Zato Junkersove tovarne hitijo z delom, oficirji državne brambe pa vadijo hitlerjevske čete, da bi jih lahko v potrebi kar priključili državni armadi.

OPAZOVALEC

Mimogrede

— Iz mednarodne politike: »Riccioni, 21. VIII. — V nedeljo dopoldne se je avstrijski kancler Dollfuss na Mussolinijevo povabilo vozil z jadrnico. Jadrnico je vodil Dollfuss sam, Mussolini pa je priplaval do jadrnice ter se med vožnjo povzpел nanjo. Tako sta oba državnik v kopalnih hlačkah nadaljevala politične pogovore, ki sta jih imela v soboto. Popoldne sta se spet prevažala po morju z jadrnico, zvečer pa je bil souper v Grand hotelu. (V nekaterih listih je bilo to poročilo zaradi svoje važnosti natisnjeno z VELIKIMI ČRKAMI.)

— V zadnji orjanski »Pobedi« se neki jugosloven silno zgraža nad Hrvati, češ, da posebno v Hrvaškem Zagorju ljudstvo stalno prepeva tisto staro nabožno pesem: »Rajsko Djevo, Kraljica Hrvata«, ki so jo na romanju k čudodelni Mariji Bistrički prepevale romarske množice že kar demonstrativno. Pisec vidi v tem prikrit separatizem in zakrinkano nasprotovanje

— Dne 15. t. m. je dopolnil hrvaški kipar Meštrovič petdeseto leto svojega življenja. Bralce, ki so gotovo brali razne članke, napisane za ta jubilej, utegne zanimati tudi dejstvo, da je o kiparju Meštroviču napisal pred nekaj meseci daljšo razpravo znani hrvaški pisatelj Avgust Cesarec, da pa ta razprava ni smela iziti v tisku. Meštrovič spada menda med nedotakljive.

— Nasilni režimi, kakršen je Hitlerjev v Nemčiji, imajo zmerom polne roke dela, da bi vzgojili v prebivalstvu ljubezen do teh režimov. To vzganjanje ljubezni zaupajo sodstvu ter javnim in skrivnim rabljem. Na smrt obsojene in obešene protidržavne elemente (kdor je namreč proti Hitlerjevemu režimu, tega razglasi režim za protidržavnega, kar je že stara navada) bodo v Nemčiji celo razstavljali na javnih trgih. Obsojence bodo obešali na trgih ter pustili vešala s truplom nekaj dni v svarilo in vzgojo dobrih državljanov. S tem si hoče režim zagotoviti ljubezen državljanov, mestom in trgov pa dati pristno nemško lice. Debatirajo pa tudi že o tem, da je obešanje nenemški običaj in da je pristna nemška justifikacija: odsekati glavo s sekuro.

— »Poznana stvar je, da umirovljeni uradniki poseščajo parke, pa bilo Tivoli ali Zvezdo, za čijih lepoto so oduševljeni. Tudi tuji hvalijo Ljubljano, od koder se lahko pešice ali petem vlaka napotijo na izlete. Zato je podvig tujskega prometa razumljiv.« Tehle treh stavkov sicer nismo prepisali od nikoder, a lahko bi jih brali. Sestavljene so iz besed, ki so izposojene in ki jih najdemo celo v reviji, kjer se jih človek ne bi nadejal. »Podvig« se je kar udomačil pri nas, od kar so slovenski časniki poročali o »Čarugovih razbojniških podvigih«, in zdaj ga rabimo za vsak razmah in dvig. »Poznan, poznana« je tudi zelo mlada, vsekakor nečedna oblika, ki je nastala pač pod vplivom hrvaškega »poznat«. Izposojenk pač ne bomo iztrebili z izposojenkami Pregovor: »Klin se s klinom izbija!« je pač zato pregovor, ker ne velja za vsako priložnost. (Tale opomba je objavljena pod naslovom »Mimogrede«!)

— Pri banski upravi se je pred mesecem ustanovil Bednostni sklad, iz katerega bodo delili podpore brezposelnim in financirali javna dela, pri katerih bodo zaposlili predvsem brezposelne. Prejemki tega sklada so preračunani na nekaj čez 8 milijonov dinarjev, ki jih bodo dobili s posebnimi davščinami. Toda če bodo te davščine v redu pobirali, bo imel Bednostni sklad najbrž še precej večjo vsoto na razpolago, in tem več podpor bodo lahko razdelili.

— Banovinski svet savske banovine (Zagreb) je imel sejo, na kateri je sprejel uredbo za občinske volitve, ki se bodo menda vršile prihodnji mesec. Ob tej priliki se je zavzemal zagrebški ban za svobodo pri občinskih volitvah. Dejal je med drugim: »Osebo sem proti vsakemu omejevanju volilne svobode. Toda vsi, ki bi radi sodelovali v občinah, morajo priznavati narodno in državno edinstvo.«

Občinskih volitev še ne bo

Pred dnevi so razni belgrajski, zagrebški in ljubljanski dnevniški sporočili, da se bodo 24. septembra vršile občinske volitve v Sloveniji, kakor tudi v nekaterih drugih banovinah. Vendar pa je gotovo, da se volitve pred oktobrom ne bodo vršile, vsaj v Sloveniji ne. Po novem občinskem zakonu morajo občine razglasiti volitve najkasneje 30 dni poprej. Poleg tega pa morajo imeti takrat občine že banovinsko naredbo o sestavi volivnih imenikov, ki jo izda ban. Poprej pa jo mora še predložiti banovinskemu svetu, ki pa doslej pri nas še ni bil sklican. Občinske volitve se v Sloveniji potemtakem septembra gotovo ne bodo vršile, ker še niso zaključene vse priprave tu in tam. Verjetno pa je, da bodo volivec že to jesen stopali

na voliše, da glasno povedo, katero listo volijo in katere ne.

Za občinske volitve vlagajo lahko kandidatne liste koncesionirane stranke, lahko pa tudi kakršnekolik skupine; sodišču to ne more in ne sme biti razlog, da bi liste ne dovolilo. To je izrečno poudaril zagrebški ban dr. Perović naj seji zagrebškega banovinskega sveta, ki je že sprejel volivno naredbo. Kandidatna lista, ki dobi največ glasov, dobi dve tretjini vseh mandatov, čeprav dobi le nekaj malo glasov več od konkurenčne liste. Lista, ki zmaga, dobi tudi župana in vse občinske svetnike, in sicer postane nosilec liste župan, prvi kandidatje za njim pa občinski svetovalci. Županskih volitev torej ne bo več.

Občinski odbor je izvoljen za tri leta. Zajamčena je splošna enaka in neposredna volivna pravica, glasovanje je javno; vendar pa določa novi občinski zakon, da nobena oblast ne sme nastopiti proti nikomur zaradi volitev, oziroma ga ne sme klicati na odgovor, ker je volil to ali ono kandidatno listo. Vsako volivno nasilje je kaznjivo.

Pričakovati je, da bodo priprave za občinske volitve v Sloveniji kmalu končane, in da bodo volivci še letos stopali na voliše ter izbirali kandidatne liste po svojem prepričanju in preudarku

Kdo uničuje davčno moralo?

Na to vprašanje odgovarjajo praški »Obchodnické zájmy« takole:

»Prav gotovo ni bilo nikdar bolj ugodne prilike za zboljšanje davčne morale, kakor po prevratu v letu 1918. Po stoletjih smo imeli zopet samostojno državo. Vsakdo se je zavedal, da država potrebuje denar in vsesplošno navdušenje, ki je navdajalo vse, je privedlo do tega, da so smatrali državljanji za sramoto napačno fatirati dohodke. In vsakdo je tudi v resnici pošteno priznal svoje dohodke. Ni trajalo pa dolgo, ko smo slišali pritožbe: Do vinarja natančno sem vse priznal, toda davčna uprava mi je vseeno odmerila davek višje. To me jezilo! Če mi ne veruje, ji pokažem vse knjige, toda tako za nič in zopet nič, da bi mi predpisovali, koliko da sem moral zaslužiti, to bi moral človek zdvijati. In vsakdo se je po svojem temperamentu pritoževal. Niso bili to ljudje, ki bi bili sami kverulantni. Bili so to poštene ljudje, ki so radi dajali državi to, kar ji pripada. Takrat je bil storjen prvi greh proti republiki in zagrešili so ga uradniki, ki so predpisovali davke. Takrat, ko so imeli ti uradniki v svojih rokah ves narod kot tvorno gmoto, takrat niso bili na višini časa, ker niso znali najti pravega tona, temveč so se postavili na udobno stališče: Imam moč in zato ukazujem. Z majhnimi davkoplačevalci so se bili za vinarje, milijoni velikih davkoplačevalcev pa so utekali iz dosega državne moči, ker davčni uradi v svojem boju z majhnimi davkoplačevalci teh milijonov niso videli. V tem uradno odobrenem, a ne samo odobrenem, temveč tudi zaukazanem postopanju davek odmerjajočih uradov napram davkoplačevalcem je tudi tako imenovani davčni ključ. Ta ključ naj bi bil pomožno sredstvo, s katerim bi mogli davčni uradi ugotoviti dobiček čevljarja, če poznajo njegovo podjetje. Načeloma ni proti temu nič ugovarjati. Vendar pa bi človek mislil, da bo tak ključ uporabljen po dejanskih razmerah, z vestnostjo na podlagi uradnih ugotovitev in onih resnih strokovnjakov. Vendar ne sme biti ta ključ bič za davkoplačevalce, temveč le pomožno sredstvo, da se pravilno odmerijo davki.« »Trgovski list.«

Usmiljenje na napačnem mestu

Nedavno tega je naredil »Slovenski Narod«, menda v svoji preproščini, precejšnjo reklamo za nekega bosanskega invalida. Napisal mu je cel življenjepiš, nekako v obsegu nekrologa kakega slovenskega kulturnega delavca. No, in na podlagi te reklame si postavlja ta Bosanec svoj stolček na najbolj obljudenih cestnih vogalih in pobira »invalidski davek« od dobrosrčnih naših ljudi.

Gotovo mu to nese, in mislimo, da se zlepa ne bo tako brž umaknil z mesta. Kajti je že tako primerno garnirana revščina vpliva bolj, ko tista skrita, včasih, če ne vedno, vse bolj globoka in resnična. Tudi pri nas ne manjka pohablencev, vojnih in drugih, ki gotovo niso na boljšem, velikokrat pa še na slabšem, kakor ta Bosanec. Toda ti ne postavljajo stolčkov po vogalih, ker bi jim policija to kaj kmalu prepovedala...

Zapisali smo, da Bosanec beračenje nese in tega nismo zapisali tja v en dan. Pisec teh vrst je opazoval njegovo »delovanje« samo deset minut. In v teh desetih minutah je nabral Bosanec najmanj šest dinarjev, če mu je namreč dal vsak darovalec samo po 50 par. Pa so mu nekateri, če ne večina, dali gotovo vsaj dinar ali pa še več.

Z drugimi besedami, na uro nabere ta Bosanec vsaj 36 dinarjev, in če berači samo štiri ure na dan, »zasluži« že najmanj 144 dinarjev, to se pravi današnji dnevni zaslužek višjega uradnika ali strokovnjaka.

In to spričo revščine v naših industrijskih krajih, kakor je še ni bilo. Ko trpe naši slovenski ru-

darski otroci lakoto, ko hodijo napol goli in bosi po svetu. Ko matere teh otrok nimajo denarja za najpotrebnejše, ko mora preživljati taka mati številno družino z 10 do 15 dinarji na dan. To se pravi, če sploh ima teh 10 do 15 dinarjev.

Še nekaj: zapisali smo že, da je za očitno, javnosti izpostavljeno revščino vedno in povsod bolje poskrbljeno, kakor za skrito. Pred vsem pa je nekaj gotovo: za Bosanca, ki si res sam ne more služiti kruha, je dolžna prav tako skrbeti njegova domovinska občina, kakor skrbe naše slovenske občine za svoje siromake. Proti domačim pohablencem nastopa policija takoj in odločno. Ne vemo, zakaj bi naj glede tujih veljala izjema.

Našim ljudem pa priporočamo, naj dajo raje tisti dinar, ki bi ga morda namenili Bosancu, za otroke slovenskih brezposelnih rudarjev. Pa bodo imeli lahko zavest, da so pomagali veliko bolj resničnemu uboštvu na veliko bolj uspešen način.

Samo nekaj dni pozneje pa smo brali v »Slovenec« o beraču, ki prenočuje v hotelu. Ta povest je res vredna, da jo zapišemo: tako zgledno potrjuje zgorajnja izvajanja o slovenski dobrosrčnosti in usmiljenosti na napačnem mestu. In tudi »zaslužek« odgovarja našemu računu: malo pohabljeni zasluži na dan kakih 150 dinarjev, bolj pohabljeni pa pač še veliko več.

Takole torej poroča »Slovenec«:

— Tamle na vogalu Židovske ulice pred Kančevo drogerijo je bilo v zadnjem času opaziti klaverno postavo z mučeniškim izrazom, ki je v levici držala sportno čepico, desnico pa, na kateri sta manjkala dva prsta, tako neusmiljeno zverženo dvigala v zrak, da je že sam bežen pogled nanjo zadostoval, da se zbudi pristna filantropija v mimoidočih. Ta se je očitovala v dinarskih in celo dvodinarskih novcih, ki so od časa do časa kar deževali v na stežaj odprto kapo. Samo po par ur na dan je bilo videti možakarja v Židovski ulici. Zvečer pa si ga opazil na promenadi v elegantni obleki, v levici, ki je pred nekaj urami držala kapo, s cigareto, v desnici pa z glaze-rokavicami. In je z visoko dvignjeno glavo šel po svojih poih.

Neki mlad ljubljanski gospod, ki ga je vročekrvna nočna žilica za nekaj ur zanesla v policijske zapore, je imel priliko se tam seznaniti s tem možakarjem. Posrečilo se mu je celo osvojiti njegovo zaupanje. In mož mu je v hrvaščini pripovedoval nekako takole: »Kar imenitno se mi godi. »Delam« samo po nekaj ur na dan. Najboljši prostor je v Židovski ulici. Tam rabim samo enega pomagajča, ki pazi, da me od Čevljarskega mostu sem ne zaloti kakšen policaj.« Takoj nato se je možakar potkal na prsi: »Pa meni ne vrže v kapo nič-če kronice ali 50 par; najmanj dinar. Takole okrog 150 Din na dan zaslužim ob srednjih dnevih. Če je pa kaj izrednega, pa seveda več. Lansko leto na Vernih duš dan sem spravil 90 kovačev. Prav lepo živim. Ložiram v hotelu Lloyd. Vsak mesec dobim še rentnino za manjkajoča prsta na desni roki, ki sem ju zgubil v neki novosadski tovarni. V neki zagrebški banki imam naloženo čedno vsotico. E, znati je treba! In možakar je v hipu napravil pozvo, v kateri apelira na dobrosrčnost Ljubljancanov... —

V tisti pozi je bilo pač precej posmehljivosti nad ljubljansko lahkoumnostjo, bi se človeku zdelo.

Protikulturni laški fašizem

Celjska »Soča« je poslala predsedništvu slovenskega Pen-kluba v Ljubljani sledeče pismo:

»V Rihembergu na Goriškem, sedaj Rifenbergu, Italija, je bila na farovžu spominska plošča, ki je spominjala na bivanje pesnika Simona Gregorčiča v tej vasi.

Ta plošča ni bila nikomur na poti, nanašala pa se je na pesnika lirika, kateri gotovo ni imel s svojimi deli nikoli nikakega političnega vpliva.

Italijanska oblastva so sedaj uradno dala odstraniti to ploščo, in niso upoštevala želje ljudstva, ki je hotelo to ploščo ohraniti, ampak se je plošča kratkomalo razbila in vrgla med staro šaro, baje na neko gnojišče.

Ta kulturni čin, ki vsebuje celo vrsto nezakonitosti in ki poleg tega žali narodno čuvstvo primorskih Slovencev ter onečašča spomin in slavo enega največjih slovenskih lirikov, je na vso široko slovansko javnost napravil mučen vtisk in izzval veliko ogorčenje.

Podpisano društvo »Soča« v Celju se je s tem dogodkom bavilo na svoji zadnji odborovi seji, ter je dalo izraza svojemu ogorčenemu protestu proti takemu nekulturnemu počenjanju italijanskih oblastev. Obenem je sklenilo, da ta dogodek naznani vašemu predsedstvu z nujnim pozivom, da Slovenski Pen-klub ukrene vse, kar je v njegovi moči, da se opisani grdi čin primerno ožigosa pred javnostjo sveta in da se našemu narodu na Primorskem, kakor tudi vsemu našemu narodu, priskrbi primerno zadoščenje.«

Širite in naročajte naš tednik!

MALI ZAPISKI

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

Prepovedani knjigi.

Državno tožilstvo v Zagrebu je prepovedalo prodajati in širiti knjižici »Podzemna Italija«, ki jo je spisal Dino Montanaro in »Hrvatsko pitanje«, ki jo je spisal dr. Rudolf Horvat. Obe knjižici sta izšli v Zagrebu.

Izpremenjena imena in napisi na grobovih.

»Istra« poroča:

»Dolina, 1. avgusta 1933. Te dneve so bili vročeni dekreti o izpremembi priimkov. Tako so spremenili pri nas vse Kljune v Becchi, Žerjali se imenujejo Zeriali, Štranj v Strani, Petaros v Pettirosso. Mavra pa so kar poplemenitili, tako da se imenuje sedaj De Mauri. Renegat cav. Leschi pa se je zadnji čas spravil tudi na slovenske napise na nagrobnih spomenikih. Izdal je namreč nalog, da se morajo vsi napisi na nagrobnih spominskih ploščah glasiti v bodoče le v kulturni italijanščini.

Ljudje se nad temi barbarskimi čini zgražajo in pravijo, da v bodoče sploh ne bodo devali nikakih napisov na nagrobne spomenike, razven imen, letnic rojstva in smrti umrlih. — (R o b).

Cene zopet naraščajo.

Indeks cen na debelo, kakor ga izkazuje Narodna banka, izkazuje v primeri z majem te spremembe,

	junij	maj	junij
	1933	1932	1932
rastlinski proizvodi	61.1	59.3	72.2
živalski proizvodi	57.8	55.2	55.0
mineralni proizvodi	75.1	75.1	76.4
industri. proizvodi	72.0	71.8	63.4
Splošni indeks	66.1	64.9	64.9
Izvojni predmeti	58.7	57.4	62.5
Uvojni predmeti	75.3	74.8	67.9

Indeks cen se je torej v juniju dvignil za 1.2 poena. Najbolj se je dvignil indeks cen za rastlinske proizvode, namreč za 1.8 točke, in sicer vsled dviga žitnih cen (razen ovsa in pekmeza) fižola in sena. Pri živalskih proizvodih so se dvignile cene za svinje srednje teže, volov II. vrste, ovc, kož in jaje, padle pa so za težke svinje in mast. Pri industrijskih cenah so se dvignile cene kože za obutev in moko, padle pa so cene za opeko in otrobe.

»Delavska Pravica«.

Anglija in Francija.

Dne 3. t. m. je priredilo Francosko društvo v Veliki Britaniji banket, ki sta se ga udeležila tudi francoski minister Cheatemps in Winston Churchill, angleški mornariški minister v vojni. Pri tej priliki je imel Churchill govor, ki je zanimiv zaradi povdarka solidarnosti s Francijo. Churchill je dejal med drugim:

Oba naša naroda ne zahtevata nič, kar pripada drugemu. Zahtevamo samo, da nas puste v miru v duhu dobre volje in uljudnosti do drugih narodov. Glede na diktatorične vlade v Evropi je pomembno, da obstajajo med Francijo in Veliko Britanijo še druge vezi, namreč podobnost vladavin, ki dovoljujejo diskusijo. Naša naroda zaupata zgolj svojim vladam in vztrajata zvesto ob svojih svobodnih napravah. Zato bo treba poglobiti osebne in javne odnose med njima. Dobro čutimo vse, kar nam je skupnega in vse, kar bi utegnili zgubiti. Zato naj povem, kako zelo sem v Veliki Britaniji cenil potrpežljivost, dostojanstvenost in preudarnost Francije spričo težkih preskušanj zadnjega leta. Francije ne sme nihče priganjati, da zniža svojo vojsko za več, kakor ji dopušča lastna zaveza varnosti. Izjavljam, da bi ravnala Francija napačno, če bi se zanašala glede lastne varnosti popolnoma na tuje poročstvo. Najslabše je skrivno oboroževanje. Nes pametno bi ravnali, če bi se odrekli vojski, preden se lahko zanesemo, da bo to moč nadomestilo nekaj boljšega.

Vladar sveta.

Misel vesoljne združitve ljudi je misel evropskega človeštva; iz nje se je spočela njegova civilizacija, samo zanjo tudi živi, pravi Dostojevskij v »Pisateljevem dnevniku«, in skozi usta Velikega inkvizitorja o treh skušnjavah Kristusa — s kruhom, čudežem in oblastjo: »Potreba vesoljne združitve je poslednja muka ljudi. Vedno si je prizadevalo človeštvo v svoji celoti, da se docela vesoljno uravna. Mnogo je bilo velikih narodov z veliko zgodovino, toda čim više so bili ti narodi, tem nesrečnejši so bili, kajti močnejše od drugih so spoznavali potrebo vesoljne združitve ljudi.«

Dostojevskij ima prav: večna in glavna muka človeštva je neugasna žeja po vesoljnosti.

Če se na prvi pogled zdi, da so edino resnična bitja v zgodovini narodna bitja — »ljudstva, plemena, jeziki«, se kaže pri globljem pogledu, da vsi ti ne delajo drugega, ko da se bojujejo s seboj in drug z drugim, obvladujejo sebe in drug drugega, da bi obrazovali neko višje, nadnaravno, vesoljno bitje; da čutijo bolj ali manj vsi sebe in drug drugega za »raztresene ude«, membra disjecta, tega bivšega in bodočega telesa; vsi se gibljejo v zgodovini in premikajo, kot členi razsekane, a ne ubite kače, da bi se vnovič združili in zrasli; ali kot mrtve kosti na Hezekielovem polju: »Zašumelo je in glej, premikalo se je, in kost se je začela bližati kosti, a duha ni bilo v njih.«

Od ustanovnika prve svetovne monarhije, babilonskega kralja Sarganisarja, Sargona Starodavnega (okoli 2800. l.) do Tretje internacionale je svetovna zgodovina gibanje teh kačjih odsekanih členov, šum teh mrtvih kosti.

Komaj se začneja človeštvo zavedati, že ga trpinči ta muka — neugasna žeja po vesoljnosti. Stare svetovne monarhije — Egipt, Babilon, Asirija, Medija, Perzija, Makedonija — so vrsta poskusov, ugasiti jo, »uravnati se docela vesoljno«. Prav ta misel druži obe polovici človeštva, pogansko in krščansko; samo v helensko-rimski vesoljnosti se je moglo uresničiti krščanstvo: Sin človekov se ni rodil slučajno na svetovni rimski zemlji, pod svetovno oblastjo rimskega cesarja.

Delo vesoljnosti, ki ga je začel poganski Rim, nadaljuje krščanski Rim do naših dni, do revolucije. Revolucija se je odmaknila od krščanstva v vsem, razen v tem — v vesoljnosti. »Francoska revolucija ni bila v bistvu nič drugega, kakor zadnja vrst in zopetna utelesba prav tistega starorimskega obrazca vesoljne združitve«, pravi Dostojevskij, pa ne pove do konca: zadnja utelesba vesoljnosti ni bila revolucija sama, niti kaos, ampak njen krotilec, Napoleon.

Delo vesoljnosti je glavno in lahko rečemo edino delo vsega njegovega življenja. Kdor ne razume tega, ne more ničesar v njem razumeti. Vsa njegova dela, misli, čustva izhajajo od tega in k temu.

»Pohlep po svetovni oblasti leži v njegovi naravi; lahko ga menjamo, zadržujemo, toda uničiti ga ne moremo«, je pravilno uganil Metternich.¹ Pravi tudi: »Moje mnenje o skrivnih načrtih in namerah Napoleona se ni nikoli spreminjalo: pošastni njegov namen je bil in je — podjarmljenje vse celine pod oblast enega samega.«²

Zakaj je »pošasten« ta namen? Zakaj je Napoleonovo svetovna oblast »podjarmljenje«? Zato, ker je »častiljubljen«, oblastiljen, kakor ga svet še ni videl.

Dolžiti Napoleona ljubezni do oblasti je prav tako, kakor kiparja — ljubezni do mramorja, ali godca ljubezni do zvokov. Ne gre zato, če ljubi oblast, marveč, zakaj jo ljubi in kaj dela z njo.

Oblastiljubje je močna strast, a ni najmočnejša. Iz vseh človeških strasti je najmočnejša, najognjevitejša, ki žari dušo z nadzemeljskim ognjem, — strast misli; a izmed vseh strastnih misli je najstrastnejša tista, ki je imela oblast nad njim — »poslednja muka ljudi«, njihova neugasna žeja — misel o vesoljnosti. Morebiti to že ni več strast, ampak nekaj večjega, za kar nimamo besede, ker sploh »Napoleonove osebnosti ne moremo opredeliti z besedami«, kakor pripominja pravilno gospa de Staël.

»Hotel sem svetovno oblast«, priznava sam, »in kdo na mojem mestu bi je ne bil hotel? Svet me je klical k oblasti. Vladarji in podložniki so vsi križem hiteli pod moje žezlo.«³

Lahko bi bil rekel o svetu prav tisto, kar je rekel o Franciji: »Svet je bolj potreboval mene, kakor jaz njega.«

Če je to »oblastiljubje«, »častiljubje«, potem je to neke posebne zvrsti, ne naše, in se z našimi besedami ne da opredeliti. Tudi sam ne ve dobro, če ga ima. »Nimam častiljubja... če ga pa imam, je tako naravno, prirojeno, zlito z mojim bistvom, da je kakor kri, ki teče v mojih žilah, kakor zrak, ki ga diham.«⁴ — »Moje častiljubje?... O, da, morebiti je največje in najvišje, ki je kedaj bilo! Obstajalo je v tem, da nazadnje utrdi in posveti kraljestvo razuma — polno razodetje in popolno zmagoslavje človeških sil.«⁵

Kraljestvo razuma je svetovno kraljestvo. Kako pa gre k njemu Napoleon?

»Ena mojih največjih misli je bila zbiranje, zedinjenje narodov, zemljepisno enotnih, toda ločenih in razkosanih od revolucij in politike... Hotel sem napraviti iz vsakega

eno narodno telo.«⁶ To je začetek, konec pa je: zedinjenje teles v vesoljno — v »evropsko zvezo narodov, association européenne«.⁷

»Kako bi bilo lepo, v takem pohodu narodov stopiti v zanamstvo, v blagoslov stoletij! Šele takrat, po takšni prvi uprostitvi, bi se lahko prepustili lepemu snu civilizacije: povsod enotnost zakonov, npravstvenih načel, nazorov, čustev, misli in tvarnih koristi.«⁸ — »Občevropski zakonik, občevropsko sodstvo; ena denarna veljava, eno utežje, ena mera, en zakon.« — Vse reke plovne za vse; vsa morja svobodna.«⁹ — Splošna razorožitev, konec vojn, mir vsega sveta. »Vsa Evropa ena sama družina, tako da bi bil vsak Evropec, kadar potuje po njej, povsod doma.«¹⁰

»Takrat bi morebiti v luči vesoljne omike lahko mislili na ameriški kongres ali grške amfiktionije za veliko evropsko družino, in kakšna obzorja sile, slave, sreče, blaginje bi se odprla!«

Vse to je bilo že blizu, tako blizu, kakor še nikoli: le še roko je bilo treba stegniti. In stegoval jo je že dvakrat; naredil je dva poskusa vesoljne »obnovitve«: »prvo, republikansko, z juga, čez Anglijo; drugo monarhistično, s severa, čez Rusijo. Obe sta šli k enemu cilju in zvršili bi se bili trdno, zmerno, odkritosrčno. In kolikim stiskam, znanih nam in nezanih, bi se bila ognila nesrečna Evropa! Nikoli še ni vzklikl namen, ki bi bil večji in dobrotnejši za civilizacijo; in nikoli še ni bil bliže uresničenju. In kar je zlasti spomina vredno: moje nesreče niso povzročili ljudje, ampak elementi; morje me je pogubilo na jugu, a na severu požar Moskve in mraz. Tako so se pokazali voda, zrak in ogenj, — vsa narava, sovražne vesoljni obnovitvi, čeprav jo je zahtevala narava sama. Nedoumne so skrivnosti Previdnosti!¹¹ — Ali naj bo že kakorkoli, rano ali pozno, to zedinjenje narodov se zvrši s silo razmer: podbod je dan, in mislim, da bi po mojem padcu in zlomu mojega sestava ne bilo mogoče v Evropi drugo veliko ravnotežje, kakor združitev in zveza velikih narodov.«¹²

»Pa čemu vse to?« utegneta vprašati, kakor Pirov svetovalec. Odgovorjam vam: »Da bi osnoval novo družbo in preprečil veliko nesreče. Vsa Evropa čaka tega, potrebuje to; stari red se je zrušil, novi še ni utrjen in tudi ne bo brez dolgih in strašnih pretresov.«¹³

Nikoli še niso zvenele te Napoleonove besede tako preoško, kakor v naših dneh. 1814—1914. To leto je odgovorilo onemu: v onem je padlo Napoleonovo cesarstvo, začetek vesoljnosti, a v tem izbruhnila svetovna vojna. »Strašni pretres« je pravkar šel skozi človeštvo in morebiti se bliža še strašnejši, tudi po njegovem prerokovanju: »Dovolj bo morda iskra, da vnovič izbruhne svetovni požar.« In edino naše varstvo je tožna senca vesoljnosti, duša nerojenega otroka, ki domuje v predpeklju, ali mrtvorojeni negode — Zveza narodov.

Če hočemo razumeti do konca, kaj pomeni vesoljnost za Napoleona, je treba vedeti, da ni zanj nekaj pojmovnega, temveč meso in kri; ne to, kar zanj šele pride, temveč to, kar že je v njem; treba je razumeti, da ni Napoleon človek z mislijo vesoljnosti, temveč že vesoljni človek, ali po besedah Dostojevskega, »prezgodnji vsečlovek«. In v tem, kakor v mnogem drugem je on »bitje, ki nima sebi podobnega«, po globokem vtisku gospe de Staël.

Napoleon ni vrstnik svojega časa, temveč brezkončno daljne preteklosti, ko »je bil na vsej zemlji en jezik in eno narečje« — eno človeštvo; ali brezkončno daljne bodočnosti, ko bo ena čreda in en pastir. Je kakor stvor drugega stvarjenja; preveč star ali preveč nov; dopotopen ali apokaliptičen.

Človek brez domovine, pa ne, ker bi mu bilo kaj manjkalo v sebi, ampak ker je imel na prebitek. V mladosti je ljubil domovino Korziko in je hotel biti »domoljub«, pognemaje korziškega junaka Paolija ali klasične Plutarhove junake. To se mu je pa slabo posrečilo, in kmalu so ga rojaki razglasili za »sovražnika domovine« in izgnali.

Sam v sebi čuti to in ne more doumeti; sam ne ve zares in do konca, kaj je. »Prej sem Italijan ali Toskanec, kakor Korzičan.«¹⁴ — »Na vsak način sem hotel biti Francoz. Če so me imenovali »Korzičan«, je bilo to zame najobčutnejša vseh žalitev.«¹⁵ — »Neki župan, zdi se mi, da v Lyonu, mi je rekel, misleč, da mi dela poklon: »Čudovito je, da vaše veličanstvo, ne da bi bilo Francoz, tako ljubi Francijo in da je toliko storilo zanjo.« Prav ko da bi me udaril s palico, mi je bilo.«¹⁶

»V kateremkoli jeziku je govoril, zdelo se je, da to ni njegov rodni jezik; moral mu je delati silo, da je izrazil svojo misel.«¹⁷ — »Kadar je govoril, so opazili vsi pomanjkljivosti njegovega izgovora. Govore so mu poprej sestavljali, prepisovali jih z velikimi črkami in ga učili, izgovarjati besede; ko pa je začel govoriti, je pozabil na pouk in bral s papirja z zamolklim glasom, komaj odpiraje usta, z izgovorom, ki je bil bolj čuden, kakor tuj, kar je delalo mučen vtisk: uho in misel sta bila neprijetno zadeta od tega nepobitnega dokaza njegovega narodnega tuilstva.«¹⁸

To tudi pomeni: človek brez jezika, brez naroda, brez domovine.

⁶ Ibid., IV. 152.⁷ Ibid., III. 297.⁸ Ibid., IV. 153.⁹ Ibid., III. 298.¹⁰ Ibid., IV. 211.¹¹ Ibid., I. 530—532.¹² Ibid., IV. 157.¹³ Ibid., IV. 115.¹⁴ Gourgaud, II. 345.¹⁵ Ibid., II. 170.¹⁶ Ibid., II. 345.¹⁷ Rémusat, I. 104.¹⁸ Ibid., III. 204.¹ Lacour-Gayet, 440.² Taine, 124. — Metternich, II. 304.³ Mémor., II. 48.⁴ Roederer, 174.⁵ Mémor., II. 245.